

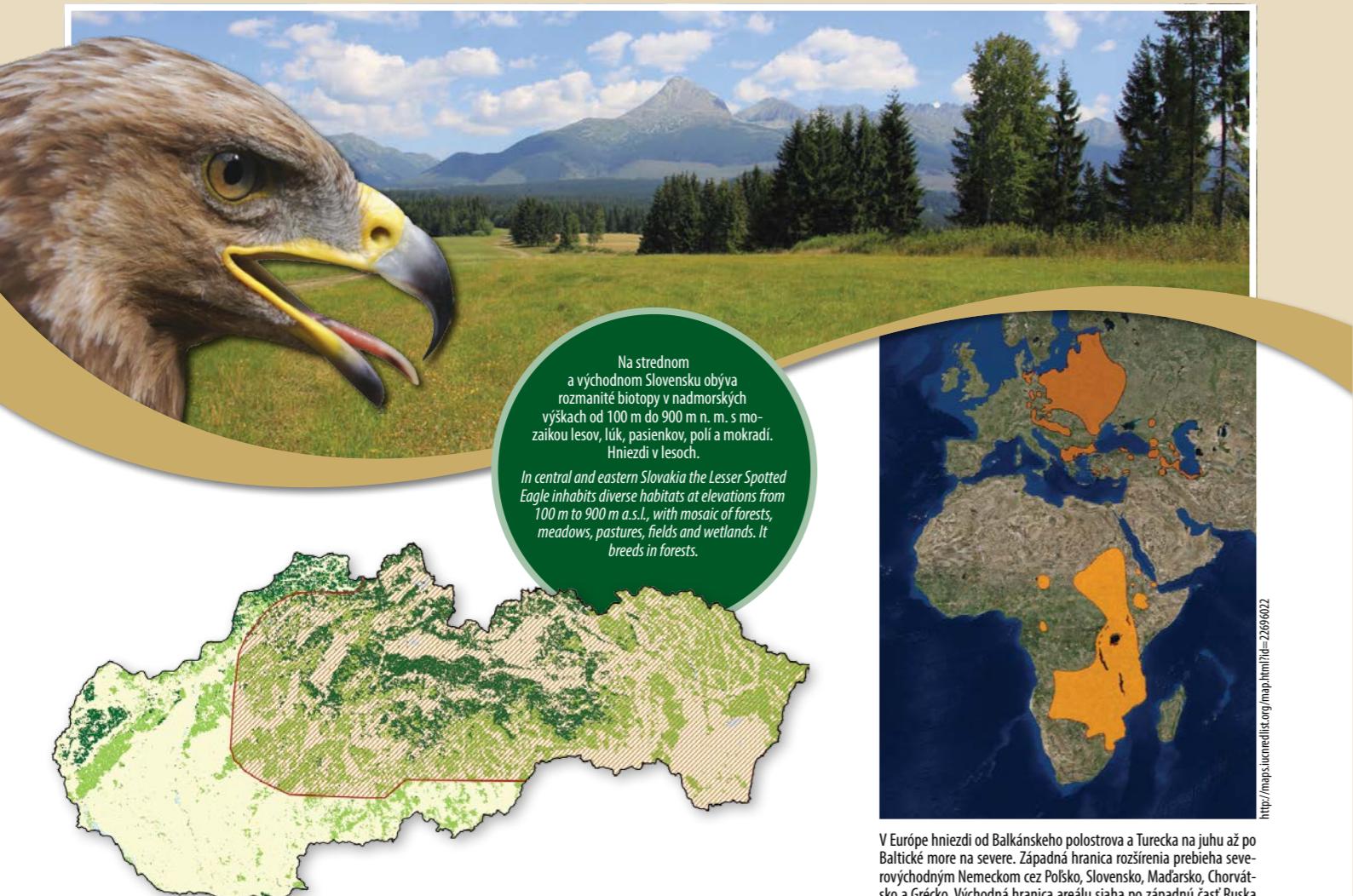
Projekt LIFE09NAT/SK/000396 „Ochrana orla krikľavého na Slovensku“

Správa pre verejnosť

Layman's Report

Project LIFE09NAT/SK/000396 „Conservation of *Aquila pomarina* in Slovakia“

KDE MÔŽEME STRETNÚŤ ORLA KRIKĽAVÉHO?

Orol krikľavý je sťahovavý druh. V Európe, ktorá je domovom pre viac ako 95 % hniezdnej populácie sa vyskytuje od Balkánskeho polostrova a Turecka na juhu až po Baltické more na severe. Západná hranica rozšírenia prebieha severovýchodným Nemeckom cez Poľsko, Slovensko, Maďarsko, Chorvátsko a Grécko. Východná hranica areálu siahá po západnú časť Ruska do oblasti medzi Čiernym a Kaspičkým morom. Zimuje zväčša vo východnej a juhovýchodnej Afrike. Na svojej púti preletí tam aj späť vzdialenosť až 20 000 km.

Slovensko je jednou z významných európskych krajín, v ktorých orol krikľavý hniezdi. Vyskytuje sa len na strednom a východnom Slovensku v počte asi 600 – 800 hniezdných párov. Celkovo v Európe tvorí hniezdnú populáciu 16 000 – 22 000 párov.

WHERE CAN WE FIND THE LESSER SPOTTED EAGLE?

The Lesser Spotted Eagle is a migratory species. In Europe, which is home to more than 95% of the breeding population, these eagles are found from as far south as the Balkan peninsula and Turkey right up to the Baltic Sea in the north. The western limit of their occurrence runs from north-eastern Germany through Poland, Slovakia, Hungary, Croatia and Greece. The eastern boundary of this area reaches from the western part of Russia to the area between the Black and Caspian seas. These eagles spend the winter for the most part in eastern and south-eastern Africa, and their trip there and back requires them to fly a distance of up to 20 000 km.

Slovakia is one of the countries in Europe, which are significant breeding areas for Lesser Spotted Eagles. In the last 15 years though, the breeding population has shown a declining trend, and numbers have dropped by as much as 23%. Nowadays there are only between 600 – 800 pairs breeding in this country, while in Europe as a whole the breeding population numbers between 16 – 22 000 pairs.

Orol krikľavý jedným z najrozcestovanejších dravcov vôbec. Podniká dlhú cestu na zimovisko vo východnej a juhovýchodnej Afrike, a na svojej púti preletí tam aj späť vzdialenosť až 20 000 km.

The Lesser Spotted Eagle is one of the most travelling of all raptors. It makes the long journey to its wintering grounds in eastern and southern Africa and on its way there and back flies as many as 20,000 km.

AKO SPOZNÁME ORLA KRIKĽAVÉHO?

Orol krikľavý patrí medzi menšie druhy orlov, je len o niečo väčší ako známejší myšiak lesný. Má dlhé doskovité krídla s rozpätím 1,5 m, ktoré sú zakončené pre orly typickými prstovitými letkami a krátky chvost. Samec a samica majú rovnaké tmavohnedé sfarbenie, s charakteristickými svetlými škvunami zhora na krídlach a nad chvostom, viditeľnými najmä počas letu.

Mladé vtáky sú tmavšie ako dospelé orly. Na krídlach majú výrazné biele škvurny, ktoré sú umiestnené v dvoch radoch.

V prírode môžeme najčastejšie pozorovať orla krikľavého krúžiť na oblohe alebo vysedávať na vyvýšených miestach ako sú stromy, stĺpy, stohy sena či slamy. Svoje slovenské druhové meno dostal podľa výrazného charakteristického hlasového prejavu.

HOW CAN WE RECOGNIZE THE LESSER SPOTTED EAGLE?

The Lesser Spotted Eagle belongs among the smaller species of eagle, being only a little larger than the better-known Common Buzzard. It has long, boardlike wings with a span of 1.5 metres ending in the finger-shaped primaries so typical for eagles, and it has a short tail. Males and females have the same dark brown colouring, with characteristic light markings on the tops of the wings and the root of the tail, especially visible during the summer.

The young birds are darker than the adults. They have distinct white markings on their wings, set out in two rows.

In the wild Lesser Spotted Eagles are most often seen circling high in the sky, or sitting and looking out from high-up places like trees, posts or haystacks. The Slovak species name "krikľavý" (screechy) is based on this eagle's characteristic penetrating call.

Má dlhé doskovité krídla s rozpätím 1,5 m, ktoré sú zakončené pre orly typickými prstovitými letkami a krátky chvost. It has long board-like wings with a span of 1.5 m, which at the ends have finger-like flight feathers typical for eagles, and a short tail.

Samec a samica majú rovnaké tmavohnedé sfarbenie, s charakteristickými svetlými škvunami zhora na krídlach a nad chvostom, viditeľnými najmä počas letu.

The male and female have the same dark brown colouring, with characteristic light patches from the top on the wings and above the tail, visible especially when flying.

V AKOM PROSTREDÍ ŽIE A ČO POTREBUJE OROL KRIKĽAVÝ?

Orol krikľavý obýva rozmanité oblasti s mozaikou lesov, lúk, pasienkov, polí a mokradí. Pre hniezdenie potrebuje nerušené staré lesy s množstvom mohutných stromov, ktoré mu ponúkajú dostatok možností na stavbu hniezd. V potravných teritoriach orlov majú veľký význam solitérne stromy, kroviny alebo mohutné stromy na okraji lesa, ktoré orly s obľubou využívajú ako miesta na odpočinok, prípadne na sledovanie koristi. Korisť loví najčastejšie za letu. Jeho pomerne dlhé nohy mu umožňujú loviť aj pri chôdzi po zemi. Potravou orla krikľavého sú cicavce, vtáky, obojživelníky, plazy, ale aj väčší hmyz či mäkkýšie a iné bezstavovce. Najčastejšou korisťou je hraboš polný, ktorý tvorí až 70% jeho potravy. Preto má orol krikľavý významné postavenie v biologickej ochrane polnohospodárskej krajiny.

WHAT IS THE HABITAT AND PREY OF THE LESSER SPOTTED EAGLE?

The Lesser Spotted Eagle inhabits varied habitats with a mosaic of woods, meadows, pastures, fields and marshes. For breeding he requires undisturbed old forest with plenty of huge trees providing sufficient opportunities to build the nests. Significant features in the eagles' feeding areas are solitary trees, spinneys or large trees in woodland fringes, which the eagles tend to use as resting-places or vantage-points for watching their prey. More frequently though, they seek out their prey while flying. The eagles' relatively long legs also enable them to hunt when walking on the ground.

The Lesser Spotted Eagles' diet consists of smaller mammals, birds, amphibians and reptiles, but also larger insects, molluscs and other invertebrates. The most frequent prey is the Common vole, which forms up to 70% of the birds' food intake. For this reason Lesser Spotted Eagles play a significant role in the biological protection of agricultural land.

Najčastejšou korisťou je hraboš polný, ktorý tvorí až 70% jeho potravy.

The most common prey is the common vole, which forms up to 70% of its food.

Vhodné hniezne prostredie môžu vytvárať aj hospodárské lesy, ale len vtedy, keď sa v nich hospodári environmentálne šetrným a trvale udržateľným spôsobom so zohľadnením ochrany biodiverzity.

Forest managed for timber may form a suitable breeding habitats, but only if they are managed sustainably, in environmentally sound manner and in consideration of biodiversity conservation.

Na hniezdiskách orlov je neprípustná taká lesohospodárska činnosť, ktorej výsledkom je úplne zničenie alebo významné poškodenie lejných biotopov.

At eagle breeding sites forest management activities which cause the complete destruction of or major damage to forest habitats are not acceptable.

Staré lesy s množstvom mohutných stromov vytvárajú vhodné podmienky pre stavbu hniezd.

Old forests with many big trees provide suitable conditions for the building of nests.

Optimálnych potravných prostredí sú trvalé trávne porasty extenzívne obhospodarovanej košbou a pastvou hospodárskych zvierat.

Permanent grasslands extensively managed by mowing and grazing of livestock are optimal feeding habitats.

Znášku orla krikľavého tvoria spravidla dve vajcia, len zriedkavo jedno. The Lesser Spotted Eagle usually lays two eggs, only rarely one.

Trojtýždňové mláďa v bielem páperčeku je ešte stále veľmi zraniteľné. A three-week old nestling in white down is still very vulnerable.

Mláďa vo veku 6 týždňov dokáže korisť, priniesенную rodičmi, skončovať samozrada, bez ich pomoci.

A nestling at the age of 6 weeks is able to feed on prey brought by the parents on its own.

AKO SA OROL KRIKĽAVÝ ROZMNOŽUJE ?

Orly krikľavé sú monogamné, to znamená, že vytvárajú celoživotné páry. Každoročne obsadzujú tie isté hniezda alebo nepravidelne striedajú viac hniezd vo svojom hniezdnom teritóriu. V apríli, po prílete zo zimovísk, predvádzajú svadobné lety, partneri vo vzduchu „hojdačkujú“, navzájom sa naháňajú a intenzívne sa pritom ozývajú. Na prelome apríla a mája samica znáša v 3 – 4 dňovom odstupe dve vajcia, zriedkavo jedno. Samica začína sedieť na znáške od znesenia prvého vajca. Obdobie inkubácie trvá približne 40 dní. Starostlivosť o mláďatá na hniezde trvá spravidlo 2 mesiace. Hniezdo opúšťajú zvyčajne na konci júla alebo začiatkom augusta, ale ešte ďalších 30–50 dní sa zdržiavajú na hniezdejnej lokalite v prítomnosti rodičov, učia sa lietať a loviť. V tomto období ich rodičia ešte stále dokrmujú. Pre orla krikľavého je charakteristický biologický jav, ktorý sa nazýva kainizmus. Je odvodnený od biblického príbehu Kaina a Ábela. Staršie mláďa, ktoré sa liehne o 3-4 dni skôr sa správa agresívne k mladšiemu súrodencovi. Ustavične ho napáda, zraňuje, vytláča ho na okraj hniezda a znemožňuje mu prístup k potrave. Mladšie mláďa v priebehu niekoľkých dní hynie hladom alebo vypadne z hniezda.

HOW IS THE BREEDING OF THE LESSER SPOTTED EAGLE ?

Lesser Spotted Eagles form lifelong pairs. The bond between the partners is very strong. Lesser Spotted Eagles occupy the same nests every year, or they randomly choose one out of several nests in their territory. In April, after returning from wintering areas they show of their courting flights in aerial displays. They "swoop" their partners and chase each other, calling intensively throughout.

In late April or early May the female usually lays two eggs in the interval of 3 to 4 days. In rare cases she lays just one egg. She starts sitting on the clutch as soon as she has laid the first egg. The incubation period lasts around 40 days. The adults take care of their young in the nest for around two months. The young usually leave the nest in late July or early August, but they remain in the vicinity of the nest for a further 30 to 50 days with their parents still present, learning to fly and hunt. During this time the parents continue feeding them.

A biological phenomenon called Cainism is very characteristic of the Lesser Spotted Eagle. It is derived from the biblical story of Cain murdering his brother Abel. The first chick hatches 3 to 4 days earlier than the second, making it larger and clearly more capable of life than the younger one, and it is often aggressive in relation to its sibling.

It continually attacks and wounds the younger one, pushes it to the edge of the nest, and prevents it from getting food. The younger chick usually starves or falls out of the nest within a few days.

Spolocné krúženie rodičov a odchovaného mláďa nad hniezdiskom je potvrdením úspešného hniezdenia páru orlov.

The common flying of parents and a raised nestling over the breeding ground confirms a successful breeding attempt for a pair of eagles.

Odrastené mláďa vo veku 9 týždňov tesne pred opustením hniezda. A grown-up nestling at 9 weeks, just before leaving the nest.

PREČO VZNIKOL PROJEKT NA OCHRANU ORLA KRIKĽAVÉHO ?

Úbytok biodiverzity patrí medzi najzávažnejšie globálne problémy už mnoho rokov. V súčasnosti už nie je považovaný len výlučne za environmentálny problém, pretože má aj ekonomické, sociálne a kultúrne dôsledky. Jeho zastavenie patrí medzi prioritné ciele globálnej, európskej aj národnej politiky. Zastavenie úbytku biodiverzity posilňuje zároveň potenciál pre využívanie ekosystémových služieb a prispieva k napĺňaniu iných globálnych environmentálnych cieľov ako je napr. zmierňovanie klimatickej zmeny alebo zastavenie degradácie krajiny.

Najpreferovanejším spôsobom ochrany biodiverzity je ochrana *in-situ* (t.j. na mieste výskytu). Pozornosť sa sústredí predovšetkým na druhy a ekosystémy, ktoré sú na základe vedeckých kritérií považované rôznym spôsobom za ohrozené alebo zraniteľné.

Jedným z prístupov, ktoré je možné v ochrane biodiverzity aplikovať je ochrana tzv. „dáždnikových druhov“. To znamená, že ak je zabezpečená ochrana takého druhu, vrátane jeho biotopov, zabezpečí sa ochrana ďalších organizmov, akoby „pod dáždnikom“. Ochrana dáždnikových druhov tak významne prispieva k zastaveniu úbytku biodiverzity.

KDE SA PROJEKT REALIZOVAL?

WHERE THE PROJECT WAS IMPLEMENTED?

Projekt sa realizoval v ôsmich chránených vtáčích územiah na Slovensku.

Project was implemented in 8 Special Protection Areas in Slovakia.

1 – The Horná Orava SPA - SKCHVU008

2 – The Tatry Mts. SPA - SKCHVU030

3 – The Nízke Tatry Mts. SPA - SKCHVU018

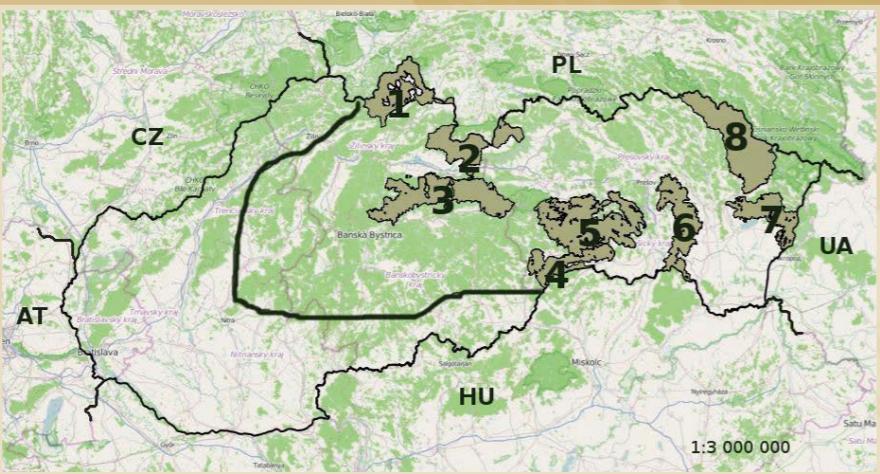
4 – The Slovenský kras Karst SPA - SKCHVU027

5 – The Volovské vrchy Mts. SPA - SKCHVU036

6 – The Slanske vrchy Mts. SPA - SKCHVU025

7 – The Vihorlatské vrchy Mts. SPA - SKCHVU035

8 – The Laborecká vrchovina Uplands SPA - SKCHVU011

1. Chránené vtácie územie Horná Orava – the Horná Orava Special Protection Area

Chránené vtácie územie (CHVÚ) Horná Orava sa nachádza v severozápadnej časti Slovenska v orografických celkoch Oravské Beskydy, Kysucká vrchovina, Podbeskydská brázda, Oravská Magura, Podbeskydská vrchovina a Oravská kotlina. Má rozlohu 58 735 ha. V území orol krikľavý obýva mozaikovitú hornatú krajinu tvorenú lesmi, lúkami, pasienkami, v malej miere poliami a podmáčanými plochami v nadmorskej výške od 600 do 950 m. Hniezdná populácia v posledných rokoch poklesla až o 40% z pôvodného počtu 60 párov. V súčasnosti tu hniezdi len 31-41 párov. Hniezdnym biotopom sú prevažne smrekové lesy, ale aj unikátné podmáčané smreko-vorovicové lesy.

The Horná Orava (Upper Orava) Special Protection Area (SPA) is located in the north-western part of Slovakia in the Oravské Beskydy, Kysucká vrchovina Uplands, Podbeskydská brázda Gap, Oravská Magura, Podbeskydská vrchovina Uplands and the Oravská kotlina Basin orographic zones. This SPA has an area of 58 735 hectares. The hilly landscape of this SPA inhabited by the Lesser Spotted Eagle consists of a mosaic of woods, meadows and pastures, and a small extent of fields and marshes at heights above sea level ranging from 600 to 950 metres. The breeding population has suffered very serious decline in recent years, down by as much as 40% from the original number of 60 pairs. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is currently estimated at 31-41 pairs. The breeding habitats are mainly spruce forests, but exceptionally include also marshy spruce/pine woods.

2. Chránené vtácie územie Tatry – the Tatry Mountains Special Protection Area

CHVÚ Tatry sa nachádza na severe stredného Slovenska v orografických celkoch Západné Tatry, Vysoké Tatry, Belianske Tatry a čiastočne zasahuje aj do Liptovskej kotliny a Podtatranskej brázdy. Má rozlohu 54 611 ha. CHVÚ Tatry predstavuje horské územie s veľkou vertikálnou členitosťou. Orol krikľavý obýva len okrajové časti CHVÚ v južnom predhorí v nadmorskej výške 700-1100 m, ktoré susedia s otvorenými plochami Liptovskej kotliny, kde orol nachádza dostatočné potravy. Hniezdná populácia v minulosti výrazne poklesla až o 35% z pôvodného počtu 17 párov. V súčasnosti sa v území vyskytuje len 8-13 párov. Hniezdnym biotopom sú najmä smrekové lesy a lesíky, ktoré vznikli na mieste bývalých pasienkov.

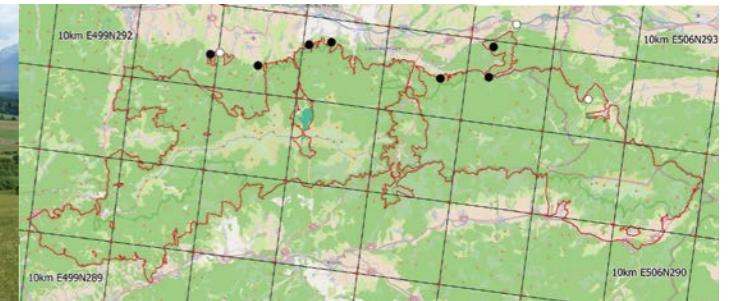
The Tatry Mountains SPA is located in the northern part of central Slovakia in the Western Tatras, High Tatras, Belianske Tatras orographic zones. This SPA has an area of 54 611 hectares. The Lesser Spotted Eagle inhabits only the marginal parts of this area, mainly the southern foothills at heights between 700-1100 metres above sea level, bordering on the open spaces of the Liptov Basin, which the eagles use as their hunting grounds. The breeding population has suffered very serious decline in the recent past, down by as much as 35% from the original number of 17 pairs. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is currently estimated at 8-13 pairs. The breeding habitats are mainly spruce forests and patches of woodland growing on the formerly abandoned grasslands.

3. Chránené vtácie územie Nízke Tatry – the Nízke Tatry Mountains Special Protection Area

CHVÚ Nízke Tatry sa nachádza na strednom Slovensku prevažne v orografických celkoch Ďumbierske Tatry, Kráľovoohorské Tatry a Starohorské vrchy. Má rozlohu 98 169 ha. Je to veľmi členité horské územie s prevažujúcimi ihličnatými lesmi v severnej časti a zmiešanými lesmi v južnej časti. Orol krikľavý obýva len okrajovú severnú časť CHVÚ v nadmorskej výške 700-1200 m, susediacu s Liptovskou a Popradskou kotlinou, ktoré orly využívajú ako loviská. Hniezdná populácia výrazne poklesla až o 53%, z pôvodného počtu 15 párov. V súčasnosti sa v území vyskytuje len asi 7 párov orla krikľavého. Niektoré páry sa presunuli do kotliny, mimo CHVÚ. Hniezdnym biotopom sú smrekové lesy.

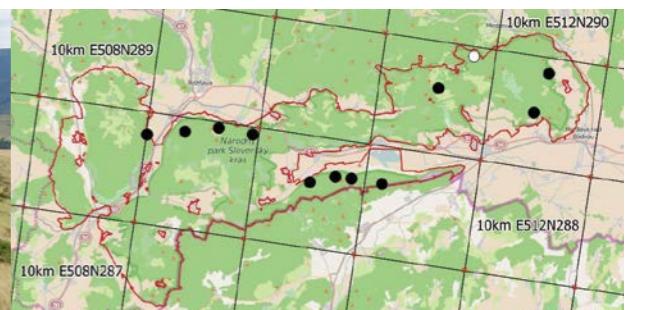
The Nízke Tatry (Low Tatras) Mountains SPA is located in central Slovakia in mainly the Ďumbierske Tatry, Kráľovoohorské Tatry and Starohorské vrchy Mts. orographic zones. This SPA has an area of 98 169 hectares. The Nízke Tatry SPA consists of a switchback range of fell-like mountains with predominantly coniferous forests on the north-facing slopes and mixed forests on the south-facing slopes. The Lesser Spotted Eagle inhabits only the marginal northern parts of this area at heights between 700-1200 metres above sea level, bordering on the open spaces of the Liptov and Poprad Basins, which the eagles use as their hunting grounds. The breeding population has suffered very serious decline in recent years, down by 53% from the original number of 15 pairs. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is currently estimated at 7 pairs. Several pairs moved to neighbouring lowlands outside the SPA itself. The breeding habitats are spruce forests.

4. Chránené vtácie územie Slovenský kras – the Slovenský kras Karst Special Protection Area

CHVÚ Slovenský kras sa nachádza v južnej časti Slovenska pri hraniciach s Maďarskom. Územie zasahuje do nasledujúcich orografických celkov: Slovenský kras, Košická kotlina, Volovské vrchy a Revúcka vrchovina. Má rozlohu 43 860 ha. V území orol krikľavý obýva krasové oblasti v nadmorskej výške 220-850 m s plániami rozčlenenými dolinami a kaňonom. Členitý a pestrý reliéf doplniajú v kotlinách polia, lúky a pasienky, zamokrené plochy, rybníky, vodné toky a na svahoch sady a vinice. Početnosť hniezdznej populácie orla krikľavého sa odhaduje na 10-12 párov. Hniezdnym biotopom sú najmä hrabové dubiny, bukové a zmiešané bukové lesy, skalné spoločenstvá s javormi, jaseňom, borovicou lesnou a borovicou čierrou.

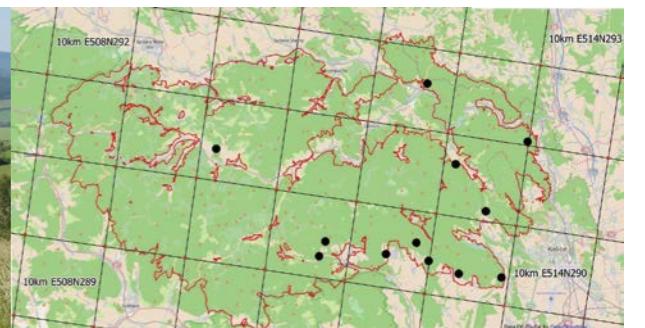
The Slovenský kras Karst (Slovakian Karst) SPA is located in southern part of Slovakia along the state borders with Hungary. The area extends into the following orographic zones: Slovenský kras Karst, Košická kotlina Basin, Volovské vrchy Mts. and Revúcka vrchovina Uplands. This SPA has an area of 43 860 hectares. In this area the Lesser Spotted Eagle inhabits a karst landscape at heights above sea level ranging from 220 to 850 metres consisting of plateaux separated by valleys and canyons. The complex, varied relief is complemented in the valleys with fields, meadows and pastures, marshland, fishpools and streams, and with orchards and vineyards on the hillsides. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is estimated at 10-12 pairs. The typical breeding habitats consists of hornbeam and oak woods, beech and mixed beech/hornbeam woodland, then rocky communities of maple, ash, and Scots and black pine.

5. Chránené vtácie územie Volovské vrchy – the Volovské vrchy Mountains Special Protection Area

CHVÚ Volovské vrchy sa nachádza v strednej časti východného Slovenska. Nadváhuje priamo na CHVÚ Slovenský kras a má rozlohu 121 421 ha. Orol krikľavý obýva predovšetkým jeho okrajové časti v nadmorskej výške 230 do 900 m. Hniezdná populácia v posledných 20 rokoch výrazne poklesla až o cca 50% z pôvodnej veľkosti hniezdznej populácie cca 26 párov. V súčasnosti sa tu vyskytuje 12-15 párov orla krikľavého. Dôvodom negatívneho trendu je fragmentácia lesných porastov v hniezdných biotopoch, zapríčinená intenzívnu fažbou hlavne smrekových porastov, ako aj medzidruhová konkurenčia s orlom skalným. Hniezdnym biotopom sú hlavne ihličnaté lesy s porastmi smreka na západe a porastmi jedle v centrálnej časti. Lesy tvoria približne 70% výmeru CHVÚ.

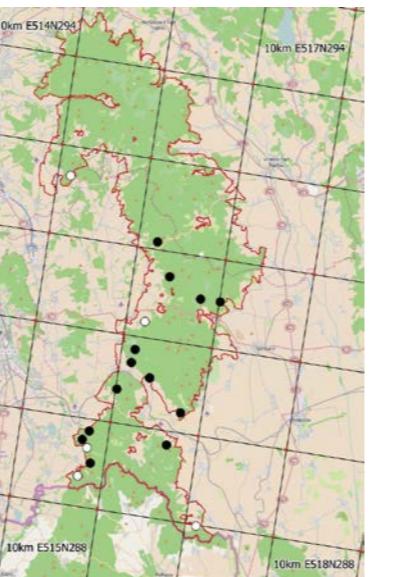
The Volovské vrchy Mountains SPA is located in the central part of eastern Slovakia, directly adjacent to the Slovenský kras Karst SPA. This SPA has an area of 121 421 hectares. The Lesser Spotted Eagle inhabits predominantly the margins of the area at heights above sea level ranging from 230 to 900 metres. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is currently estimated at 12-15 pairs. The breeding population has suffered a clearly declining trend over the last 20 years, dropping by as much as 50% from the original size of the breeding population of around 26 pairs. The eagles have disappeared mainly due to fragmentation of breeding habitats caused by intensive logging especially of spruce forest, but also due to inter-species competition with the Golden Eagle. The breeding habitats consist mainly of coniferous woodland, more spruce forest in the west and fir forest in the central part. Forests represent around 70% of the SPA area.

6. Chránené vtáče územie Slanské vrchy – the Slanské vrchy Mountains Special Protection Area

CHVÚ Slanské vrchy sa nachádza na východnom Slovensku v orografickom celku Slanské vrchy. Má rozlohu 60 247 ha. V území orol krikľavý obýva sopečné pohorie v nadmorskej výške 230-900 m. V CHVÚ sa vyskytuje 32-38 párov. Hniezdnym biotopom sú najmä bukové lesy, ale aj dubovo-bukové lesy a dubiny. Hniezdenie orlov krikľavých v CHVÚ Slanské vrchy je sústredené v okrajových častiach pohoria susediacich s poľnohospodársky využívanými plochami (orná pôda, trvalé trávne porasty).

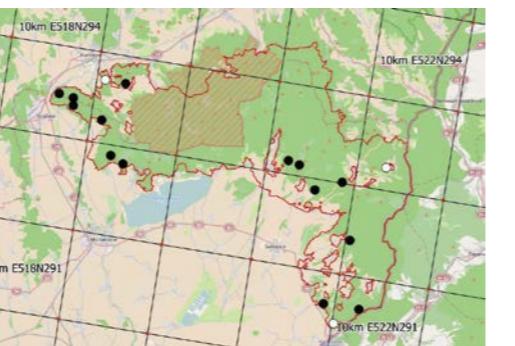
The Slanské vrchy Mountains SPA is located in eastern Slovakia in the Slanské vrchy Mountains orographic zone. This SPA has an area of 60 247 hectares. Hills in this area are of volcanic origin and are inhabited by the Lesser Spotted Eagle at heights from 230 to 900 metres above sea level. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is estimated at 32-38 pairs. The breeding habitats consist mainly of beech forests, but also mixed oak and beech woodland with oak stands. Nest sites of the Lesser Spotted Eagles in the Slanské vrchy Mts. SPA are concentrated in the marginal parts of the range in the vicinity of agriculturally used lands (arable land and grasslands).

7. Chránené vtáče územie Vihorlatské vrchy – the Vihorlatské vrchy Mountains Special Protection Area

CHVÚ Vihorlatské vrchy sa nachádza na východnom Slovensku prevažne v orografickom celku Vihorlatské vrchy. Má rozlohu 48 286 ha. Hniezdná populácia v posledných rokoch súčasne poklesla o 47% a z pôvodného počtu 17 párov ostalo len 7-11 párov. Hniezdnym biotopom sú najmä bukové lesy, ale aj dubovo-bukové lesy a dubiny v nadmorskej výške 120-900 m. Hniezdenie orlov krikľavých v CHVÚ Vihorlatské vrchy je sústredené v okrajových častiach pohoria susediacich s poľnohospodársky využívanými plochami (orná pôda, trvalé trávne porasty).

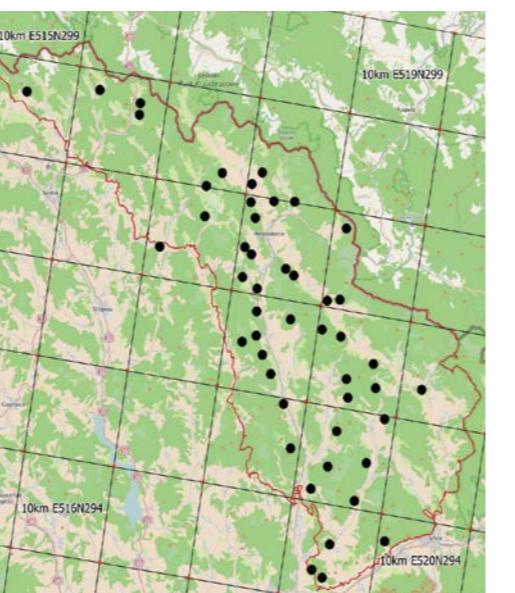
The Vihorlatské vrchy Mountains SPA is located in eastern Slovakia mostly in the Vihorlatské vrchy Mountains orographic zone. This SPA has an area of 48 286 hectares. Hills are of volcanic origin and are inhabited by the Lesser Spotted Eagle. The breeding population has suffered very serious decline in recent years, down by as much as 47% from the original 17 pairs. Only 7-11 pairs remained. The breeding habitat consists mainly of beech forests, but also mixed oak and beech woodland with oak stands at heights from 120 to 900 metres above sea level. Nest sites of the Lesser Spotted Eagles in the Vihorlatské vrchy Mts. SPA are concentrated in the marginal parts of the mountain range in the vicinity of agriculturally used lands (arable land and grasslands).

8. Chránené vtáče územie Laborecká vrchovina – the Laborecká vrchovina Uplands Special Protection Area

CHVÚ Laborecká vrchovina sa nachádza v severovýchodnej časti Slovenska v prevažnej mierе v orografickom celku Laborecká vrchovina. Má rozlohu 102 814 ha. V území orol krikľavý obýva kopcovitú mozaikovitú krajinu tvorenú lesmi, lúkami, pasienkami, poliami, podmáčanými plochami a rozvetvenou sieťou vodných tokov Svidničanka, Ladomírky, Chotčianky, Olky, Laborca, Výravy, Udavy a Cirochy v nadmorskej výške od 200 do 700 m. Hniezdnú populáciu tvorí 46-50 párov, ktoré sú rozmiestnené po celom území. Hniezdnym biotopom sú bukové a bukové zmešané lesy.

The Laborecká vrchovina Uplands SPA is located in the north-eastern part of Slovakia, mostly within the Laborecká vrchovina Uplands orographic zone. This SPA has an area of 102 814 hectares. The hilly landscape of this SPA inhabited by the Lesser Spotted Eagle consists of a mosaic of woods, meadows, pastures, fields and marshes and stream system made up of the Svidničanka, Ladomírka, Chotčianka, Olka, Výrava, Uďava, Cirocha and Laborec streams, at heights above sea level ranging from 200 to 700 metres. The breeding population of the Lesser Spotted Eagle is estimated at 46-50 pairs distributed over the area. The typical breeding habitat consists of beech and mixed beech/hornbeam woodland.

ČO SA PODARILO V RÁMCI PROJEKTU DOSIAHNUŤ ? WHAT HAS BEEN ACHIEVED IN THE PROJECT?

1 Zabezpečenie ochrany hniezdných biotopov orla krikľavého a jeho nerušeného hniezdenia

OCHRANNÉ ZÓNY

- ✓ 172 hniezd a 4 593 ha lesných biotopov je chránených pre 122 párov orla krikľavého prostredníctvom ochranných zón
- ✓ 277 mládat úspešne vyletelo z hniezd počas realizácie projektu

Zabezpečenie ochrany hniezdných biotopov a nerušeného hniezdenia druhu je jedným zo základných predpokladov pre stabilizáciu populácie orla krikľavého na Slovensku.

Najúčinnejším opatrením pre tento účel je vymedzenie tzv. „ochranej zóny“ okolo hniezda orlov krikľavých, v ktorej sa počas obdobia hniezdenia nebudú realizovať žiadne ľudské aktivity aby orly mohli nerušene vychovávať mláďatá. Mimo hniezdného obdobia je v tejto zóne možné hospodárať ale len spôsobom, ktorý zaručí zachovanie hniezdných stromov a dlhodobú existenciu hniezdného biotopu. Ochrannú zónu vyhlasuje Okresný úrad po vzájomnej dohode s dotknutými subjektmi.

Po inštalácii a vhodnej úprave je umelé hniezdo na nerozoznanie od hniezda prirodzeného.
After installation and appropriate modification, an artificial nest is indiscernible from a natural one.

UMELÉ HNIEZDA

- ✓ 70 umelých hniezd bolo na-inštalovaných na miestach kde pôvodné prirodzené hniezdo bolo poškodené alebo zničené

S pomocou špeciálnych kovových hniezdných podložiek, vetvičiek a lístia boli vytvorené pevné a stabilné umelé hniezda, ktoré sú bezpečným miestom pre rozmniozovanie orlov. Zamedzujú stratám počas hniezdenia následkom pádu hniez, vypadnutiu znášky alebo mládat z hniezd. Umelé hniezda boli nainštalované na miestach kde pôvodné prirodzené hniezdo bolo poškodené alebo zničené.

Ochranná zóna okolo hniezda ohrozeného orla krikľavého pri Medzilaborciach pomohla pri úspešnom odchovaní ďalšieho mláďa. Ornitológovia mu dali meno Rusnáčik. Rusnáčik bol označený špeciálnym farebným a aj v veľkej vzdialosti čitateľným krúžkom. Vďaka krúžku bol identifikovaný na ceste na zimovisko v Áfrike potom čo ho v Turecku odňal miestny ornitológ.
A protective zone around the nest of an endangered Lesser Spotted Eagle near Medzilaborce helped with the successful rearing of another nestling. Ornithologists gave it the name Rusnáčik (Little Ruthenian). Rusnáčik was labeled with a special ring that is legible from a great distance. Thanks to the ring he was identified on the journey to wintering grounds in Africa, after which he was photographed in Turkey by a local ornithologist.

■ LESNÍCKO-ENVIRONMENTÁLNA SCHÉMA PRE OCHRANU BIOTOPOV DRAVCOV A SOV

- ✓ Finančná podpora pre ochranu 14 000 ha lesných biotopov pre hniezdenie

V rámci projektu bola vypracovaná lesnícko – environmentálna schéma, ktorá bola zapracovaná do Programu rozvoja vidieka SR na programovacie obdobie 2014-2020 v rámci opatrenia „Lesnícko-environmentálne a klimatické služby a ochrana lesov“ ako operácia „Platby na lesnícko-environmentálne záväzky v chránených vtáčích územiaci“. Umožňuje vlastníkom lesných pozemkov uchádzať sa o finančnú podporu, ak svojim hospodárením prispejú k ochrane hniezdzneho biotopu 24 druhov ohrozených druhov vtákov vrátane orla krikľavého.

1 Ensuring the protection of breeding habitats of the Lesser Spotted Eagle and its undisturbed nesting

■ PROTECTIVE ZONES

- ✓ 172 nests and 4,593 ha of the forest habitats is protected for 122 pairs of Lesser Spotted Eagle by protective zones
- ✓ 277 chicks successfully fledged during project implementation

Ensuring the protection of breeding habitats and undisturbed nesting of the species is one of the basic prerequisites for the stabilization of the Lesser Spotted Eagle population in Slovakia.

The most effective measure for this purpose is to establish the kind of "protective zone" around the nest of the Lesser Spotted Eagles, in which, during the breeding season no human activity will take place. That will allow eagles to raise chicks without disturbance. Outside the breeding season, management measures or some other activities are allowed, but only in a manner that guarantees the preservation of nest trees and the long-term existence of breeding habitats. Protection zone is established by district office following consultation with affected parties.

■ ARTIFICIAL NESTS

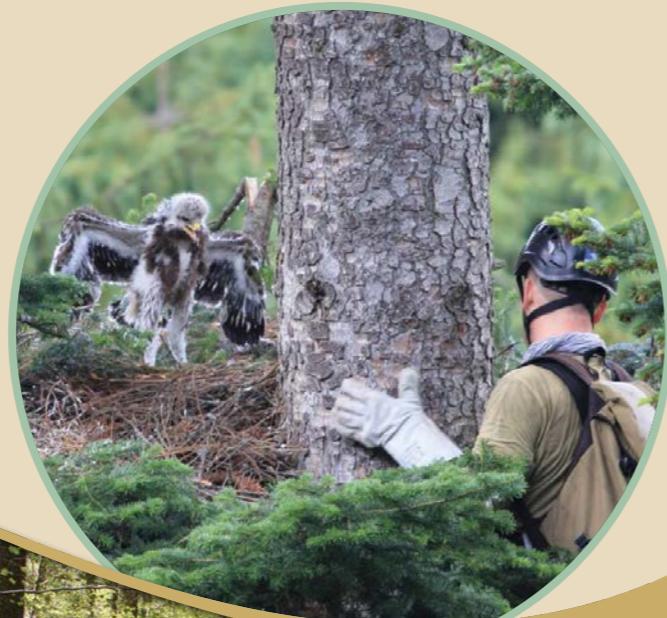
- ✓ 70 artificial nests were installed on sites where the original natural nest was damaged or destroyed

With the help of special metal construction, twigs and leaves, solid and stable artificial nests were created, which are a safe place for nesting of eagles. Artificial nests prevent losses during nesting by nests being dropped or chicks and eggs falling out from nests. Artificial nests have been installed in places where the original natural nest was damaged or destroyed.

■ FOREST-ENVIRONMENTAL SCHEME TO PROTECT THE HABITAT OF RAPTORS AND OWLS

- ✓ Financial support for the protection of 14 000 ha of forest habitats for nesting

The project has developed forest – environmental scheme which has been incorporated into the Rural Development Programme for the programming period 2014-2020 under the measure "Forest-environmental and climate services and forest protection" as operation "Payments for forest-environmental commitments in the Special Protected Areas". It gives land owners opportunity to apply for funding if their operations contribute to the protection of breeding habitats of any from 24 kinds of endangered bird species, including the Lesser Spotted Eagle.

Špeciálne konzolové chráničky z ľahkého plastu umožňujú vtákom bezpečne dosadať na elektrické stĺpy.
Special console barriers made of light plastic allow birds to safely sit on electricity pylons.

Stredoslovenská energetika, a.s. zabezpečovala inštaláciu konzolových chráničiek v CHVÚ Horná Orava bez obmedzenia dodávky elektriny koncovým užívateľom. Inštalovanie ochranných prvkov na elektrické vedenie za takýchto podmienok je veľmi náročné z hľadiska zabezpečenia bezpečnosti pri práci.

Stredoslovenská energetika, a.s., installed the console barriers in the Horná Orava SPA without limiting the supply of electricity to end users. Installation under these conditions is very demanding from the viewpoint of occupational safety.

Východoslovenská energetika Holding a.s. pri inštalácii konzolových chráničiek v CHVÚ Laborecká vrchovina po dohode s miestnymi obcami a podnikateľmi jednotlivé úseky elektrického vedenia odpojila. To umožnilo priamu montáž chráničiek.

Východoslovenská energetika Holding a.s., during installation of the consol barriers in the Laborecká vrchovina Upland SPA, after agreement with local municipalities and businesses, temporarily disconnected the electricity mains of individual segments. This enabled direct assembly of the console barriers.

Stredoslovenská energetika – Distribúcia, a. s. zabezpečila výmenu starších typov konzol, na ktoré nebolo možné nainštalovať konzolové chráničky za speciálny typ ocelových konzol Antibird, ktoré zabezpečujú usporiadanie fázových vodičov na vrchole stĺpa tak aby sa zabránilo vtáctvu sadat do priestoru spojnice fázových vodičov, čím sa zníži riziko prípadného poranenia a úhynu vtáctva elektrickým prúdom.

Stredoslovenská energetika – Distribúcia, a.s., replaced the old types of consoles, on which it was not possible to install the console barriers, for a special type of steel Antibird console, which ensure the arrangement of the phase cables at the top of the pylons such that it prevents birds entering the space of the flow line phase cables, thus reducing the risk of injury and death by electrocution.

Rozvinuté lúky s prítomnosťou trávinných biotopov vysokej prírodnnej hodnoty obhospodarované v súlade s operáciou „Ochrana biotopov poloprirodňých a prírodných trávnych porastov“ vytvárajú priaznivé podmienky pre prežívanie rôznych druhov koristi pre orla kriklavého.

Blooming meadows with the presence of grass habitats of high natural value managed in line with the operation "Protection of semi-natural and natural grassland habitats" create favourable conditions for the survival of different species of prey of the Lesser Spotted Eagle.

2 Improvement of the feeding habitats for the Lesser Spotted Eagle

■ GREENING OF 22 KV POWER LINES

- ✓ 3900 pylons in 22 kV power lines in the length of 295 km in the Laborecká vrchovina Uplands SPA were equipped with console barriers
- ✓ 1413 pylons in 22 kV power lines in the length of 171 km in the Horná Orava SPA were equipped with console barriers
- ✓ 207 pylons in 22 kV power lines were equipped with a special bracket called "Antibird" in the Horná Orava SPA

In Special Protection Areas of respectively Horná Orava and Laborecká vrchovina Uplands special technical elements were installed on pylons of 22 kV power lines that prevent injury or even death of birds resulting from electrocution. Since the 22 kV power lines pass through farmlands, where the Lesser Spotted Eagle hunts for prey, by this action safe feeding habitats for the Lesser Spotted Eagle were created on 57,581 ha in these two SPAs.

Sysel' pasienkový je významnou súčasťou stepných trávnych ekosystémov a svojou prítomnosťou v lovných teritoriách párov rozširuje potravné spektrum orla kriklavého.

The European Ground Squirrel is a known component of steppe grassy ecosystems and its presence in feeding territories of a breeding pair expand the food spectrum of the Lesser Spotted Eagle.

■ CONTROL OF HAZARDOUS CHEMICALS IN THE FEEDING HABITS OF THE LESSER SPOTTED EAGLE

- ✓ Chemical analysis of biological samples for the content of 650 hazardous chemicals were negative

Samples of feathers of the adult Lesser Spotted Eagle from eight SPAs were analyzed for the presence of 650 chemically active substances all of which can adversely affect the health of eagles. The results of analyses were negative that gives an assumption that the Eagles will not be contaminated by chemicals.

■ AGRI-ENVIRONMENTAL SCHEMES TO PROTECT FEEDING HABITS OF THE LESSER SPOTTED EAGLE

- ✓ Financial support for the management of feeding habitats of the Lesser Spotted Eagle

Under the "Agri-environmental and climate" measure, operations "Susklik habitat protection", "Habitat protection of natural and semi-natural grasslands" and "Bio-strips on arable land" were incorporated to the Slovak Rural Development Programme for the programming period 2014-2020. Owners and users of agricultural land can apply for financial support provided they manage the land in environmentally sound manner.

Biopás na ornej pôde vytvorené pozdĺž vetrolamov podporujú zvýšenie biodiverzity v intenzívne obhospodarované krajine.

Bio-strips on arable land created along the windbreak contribute to increasing of biodiversity in intensively managed landscape.

Kvalitné technické vybavenie, odbornosť expertov a ich dokonalá znalosť jednotlivých CHVÚ boli nevyhnutným predpokladom pre zvládnutie náročného monitoringu populácie orla kriklavého.

High quality equipment, expertise and profound knowledge of individual special protected areas have been a prerequisite for mastering the demanding monitoring population of the Lesser Spotted Eagle.

3 Zlepšenie odborných poznatkov o orlovi krikľavom pre ochranu druhu

■ NOVÉ POZNATKY O POPULÁCII ORLA KRIKĽAVÉHO

- ✓ Veľkosť hniezdznej populácie orla krikľavého na Slovensku je 600 – 800 párov
- ✓ Hniezdzna populácia orla krikľavého na Slovensku poklesla v období rokov 2000 – 2013 o 23 %
- ✓ Až o 20% percent sa zvyšuje pravdepodobnosť úspešného hniezdenia orlov ak prebieha v ochrannej zóne
- ✓ Reprodukčná úspešnosť orla krikľavého je 0,69 vyvedeného mláďaťa na hniezdy párov
- ✓ Orol krikľavý hniezdi na Slovensku najčastejšie na smreku, borovici, dubu a buku
- ✓ Orol krikľavý stavia hniezda najčastejšie vo výške 15 – 20 m nad zemou, ale nájdú sa aj hniezda vo výške len 5m alebo až 30m nad zemou

V rokoch 2011 – 2014 prebiehal v 8 chránených vtáčích územiac na Slovensku populačný monitoring 170 párov orla krikľavého. Množstvo nových poznatkov, ktoré monitoring priniesol bude využitých pre efektívnejšiu ochranu druhu. V projektových územiac bol vyhodnotený stav zachovania druhu . Toho hodnotenie využije Štátnej ochrany prírody pri príprave programov starostlivosti o dotknuté chránené vtáče územia. Výsledkom projektu sú aj dokumenty, ktoré obsahujú odporúčania pre ochranársky manažment druhu a jeho biotopov na Slovensku ako aj informácie o dostupných podporných schémach, adresované nielen Štátnej ochrane prírody SR, ale aj vlastníkom a užívateľom lesnej a polnohospodárskej pôdy.

■ MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA V OCHRANE ORLA KRIKĽAVÉHO

- ✓ Medzinárodný plán záchrany orla krikľavého

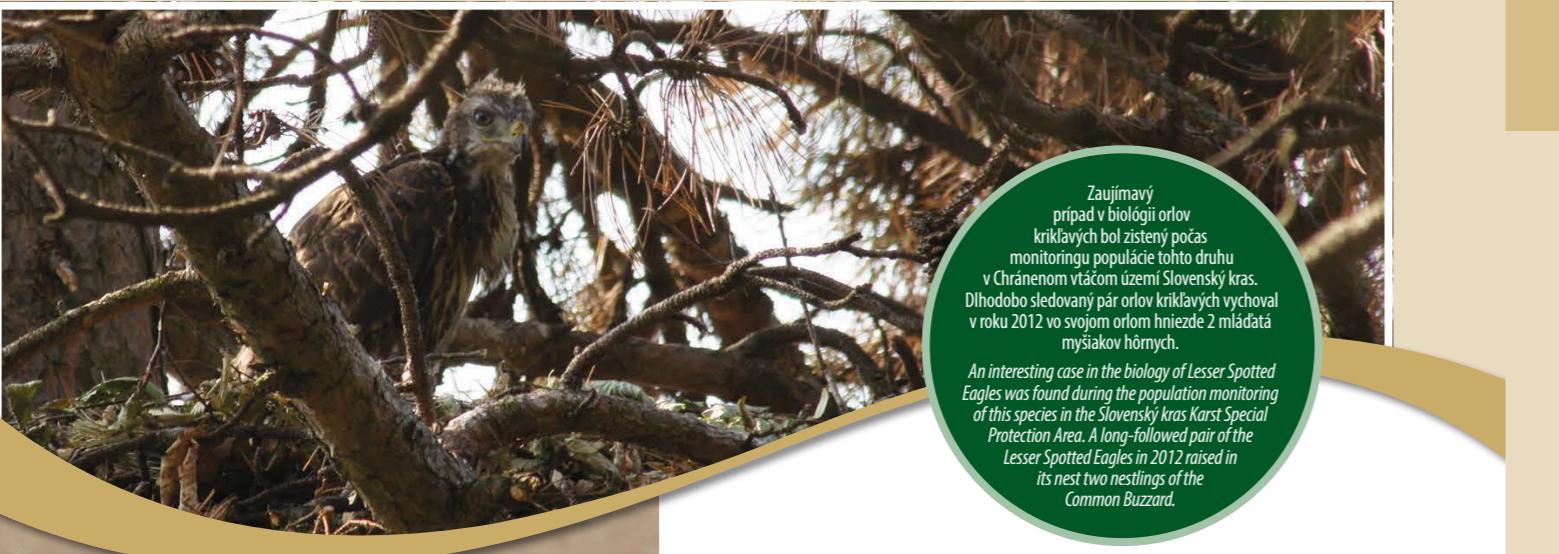
Prioritné aktivity pre ochranu orla krikľavého na medzinárodnej úrovni boli navrhnuté na Medzinárodnej konferencii o ochrane orla krikľavého, ktorá sa konala 25.-27. septembra 2014 v Košickej Belej. Zúčastnilo sa na nej 59 účastníkov zo 14 krajín. Program konferencie zahŕňal 17 prezentácií a 7 posterov.

Účastníci konferencie pred penziónom Lesanka v Košickej Belej.
Participants at the conference in front of the Lesanka Guest House in Košická Bela.

Pracovný blok k Medzinárodnému plánu záchrany orla krikľavého v rámci konferencie viedol skúsený facilitátor Umberto Gallo-Orsi z Talianska.
The work block to Lesser Spotted Eagle Recovery Plan in the scope of the conference was led by experienced facilitator Umberto Gallo-Orsi from Italy.

Zaujímavý prípad v biológii orlov krikľavých bol zistený počas monitoringu populácie tohto druhu v Chránenom vtácom území Slovenský kras. Dlhodobo sledovaný pársoror krikľavých vychoval v roku 2012 vo svojom orlom hniezde 2 mláďat myšiakov hôrných.

An interesting case in the biology of Lesser Spotted Eagles was found during the population monitoring of this species in the Slovenský kras Karst Special Protection Area. A long followed pair of the Lesser Spotted Eagles in 2012 raised in its nest two nestlings of the Common Buzzard.

V potravných teritoriách robia spoločnosť orlovi krikľavému aj krkavec čierny a kaňa močiarna.

The Common Raven and the Western Marsh Harrier keep the Lesser Spotted Eagle company in feeding habitats.

Dve odrazené mláďatá v hniezde orla krikľavého sú z dôvodu kainizmu veľkou vzácnosťou.

The presence of two grown-up nestlings in the nest of a Lesser Spotted Eagle is rare due to Cainism.

Dospelý orol krikľavý vyliečený v Záchrannej stanici Zázrivá tesne pred vypustením do prírody.

An adult Lesser Spotted Eagle rehabilitated at the Zázrivá Rescue Station shortly before being released back to nature.

3 Improving the knowledge of the Lesser Spotted Eagles for improvement the species conservation

■ NEW KNOWLEDGE ABOUT THE POPULATION OF THE LESSER SPOTTED EAGLE

- ✓ Abundance of the breeding population of the Lesser Spotted Eagle in Slovakia is 600-800 pairs
- ✓ Lesser Spotted Eagle breeding population in Slovakia decreased by 23% between 2000 – 2013
- ✓ Up to 20% percent increases the likelihood of successful nesting, if it occurs in the protection zone
- ✓ The average reproductive success of the Lesser Spotted Eagle is 0.69 juv/breeding pair
- ✓ Lesser Spotted Eagle nests in Slovakia, most commonly on spruce, pine, oak and beech
- ✓ Lesser Spotted Eagle builds on trees, in height of 15 to 20 meters over the ground, but there are also nests of just five meters or up to 30 meters above the ground

Population monitoring of 170 pairs of the Lesser Spotted Eagle was implemented in eight Special Protection Areas in Slovakia in the period 2011 – 2014. Monitoring generated huge amount of new data and knowledge, which will be used for more effective conservation of the species. Conservation status of the species was assessed in the individual SPAs. The State Nature Conservancy will use these assessments in the preparation of management plans for the SPAs. Project delivered also documents containing recommendations for conservation management of the species and its habitats in Slovakia as well as information about available support schemes. These documents are addressed to both, the State Nature Conservancy and also to the owners and users of forests and farmlands.

■ INTERNATIONAL COOPERATION IN CONSERVATION OF THE LESSER SPOTTED EAGLE

- ✓ Priority actions for the conservation of the Lesser Spotted Eagle at the international level formulated

Priority actions for the conservation of the Lesser Spotted Eagle at the international level are contained in the draft Recovery Plan for the Lesser Spotted Eagle. These actions were formulated at the International Conference on the Conservation of the Lesser Spotted Eagle, held 25th-27th September 2014 in Košická Belá in Slovakia. It was attended by 59 participants from 14 countries. Conference agenda included 17 presentations and 7 posters.

4 Zvýšenie povedomia laickej aj odbornej verejnosti o orlovi krikľavom a možnostiach jeho ochrany

■ INFORMOVANIE VEREJNOSTI O REALIZÁCII PROJEKTU A PROPAGÁCIA

- ✓ 8 informačných tabúl'
- ✓ 500 tričiek s nápisom „Spoločne chránime orla krikľavého“
- ✓ 1000 výtláčkov populárnej správy o projekte pre verejnosť'
- ✓ 1000 ks plágátov s názvom „Spoločne chránime orla krikľavého“
- ✓ 1000 ks puzzle
- ✓ 3000 výtláčkov informačných brožúr o orlovi krikľavom
- ✓ 2000 pier s nápisom „Spoločne chránime orla krikľavého“
- ✓ 2000 klúčeniek s nápisom „Spoločne chránime orla krikľavého“
- ✓ 10 000 nálepiek s fotografiou orla krikľavého
- ✓ Web stránka projektu www.apomarina.drvce.sk
- ✓ Dokumentárny film Spoločne chránime orla krikľavého

O živote orlovi krikľavých, o tom, čo ich ohrozuje a ako je možné ich chrániť rozpráva 27-minútový dokumentárny film „Spoločne chránime orla krikľavého“. Film je možné sledovať on-line v slovenskej alebo anglickej verzií na web stránke projektu.
The life of the Lesser Spotted Eagles, what threatens them and how it is possible to save them is the subject of a 27-minute documentary film "Together We Can Save the Lesser Spotted Eagle". The film can be watched online in Slovak or English version on the project web site.

Informačné tabuľky o projekte sú umiestnené v rekreacom areáli Slaná voda na Hornej Orave, v rekreacom komplexe Borová Sihota v Liptovskom Mikuláši, pri múzeu Liptovskej dediny v Pribiline, v rekreacom areáli Jahodná pri Košiciach, v Krásnohorskej Dlhéj lúke, Bačkove, Remetských Hámroch a Medzilaborciach.
Project Information Boards are placed in the Slaná voda recreational area in Horná Orava region, in the Borová Sihota tourist resort in Liptovský Mikuláš, near the Open-air Museum of Liptov Village in Pribilina, in the Jahodná recreational area near Košice, in Krásnohorská Dlhá Lúka, Bačkov, Remetské Hámre and in Medzilaborci.

EKOVÝCHOVA

- ✓ 265 ekovýchovných podujatí
- ✓ 7 169 účastníkov

Vzdelávacie a ekovýchovné aktivity pre základné a stredné školy podporujú synergický efekt všetkých aktivít projektu zameraných na zvyšovanie celkového povedomia verejnosti o spôsobe života tohto zaujímavého a vzácnego dravca a možnostiach jeho ochrany. Forma aj obsah prednášok alebo terénnych exkurzií boli diferencované podľa veku detí. Prednášky boli podľa potreby doplnené hravými a pohybovými aktivitami o orlovi krikľavom a ostatných dravcoch.

STRETNUTIA A KOMUNIKÁCIA S DOTKNUTÝMI SUBJEKTMI

- ✓ 106 účastníkov sa zúčastnilo na 7 regionálnych stretnutiach zameraných na správny manažment biotopov orla krikľavého a súvisiace dostupné finančné podpory
- ✓ 204 subjektov sa zapojilo do správnych konaní o vyhlásení ochranej zóny
- ✓ 64 obcí v CHVÚ Laborecká vrchovina bolo priamo oslovených v súvislosti s inštaláciou konzolových chráničiek na stípy elektrického vedenia
- ✓ 44 pracovníkov Okresných úradov a Slovenskej inspekcie životného prostredia sa zúčastnilo na školeniach o ochranných zónach

Deti spoznávajú typický spôsob letu dravcov, skúšajú si postaviť hniezdo, hľadajú vhodnú potravu pre orla a tiež si hrajou formou osobne vyskúšajú aká nebezpečná a náročná je pre vtáky migračná na zimoviská a hniezdiská.

Children get to know the typical method of flying of raptors, try to build their own „nests“, look for suitable prey for the eagle and in a playful way also personally try out how dangerous and demanding migration to wintering grounds and breeding grounds is for birds.

Prednášky pre druhý stupeň ZŠ a stredné školy sú viac odborne zamerané.
Lectures for the upper level of primary and secondary schools have a more expert focus.

Terénnne exkurzie dávajú detom možnosť pozorovať orla krikľavého v jeho prírodnom prostredí.
Field excursions give children the opportunity to observe the Lesser Spotted Eagle in its natural environment.

4 Increase awareness of general public and professionals about the Lesser Spotted Eagles and possibilities of its protection

INFORMING THE PUBLIC ABOUT THE PROJECT AND PROMOTION

- ✓ 8 information boards
- ✓ 500 T-shirts with slogan "Together We can Save the Lesser Spotted Eagle"
- ✓ 1 000 copies of popular project report for the public
- ✓ 1 000 posters "Together We can Save the Lesser Spotted Eagle"
- ✓ 1 000 sets of puzzle
- ✓ 3 000 copies of information brochure about the Lesser Spotted Eagle
- ✓ 2 000 pens with slogan "Together We can Save the Lesser Spotted Eagle"
- ✓ 2 000 key rings with slogan "Together We can Save the Lesser Spotted Eagle"
- ✓ 10 000 stickers with a photo of the Lesser Spotted Eagle
- ✓ Project web page www.apomarina.drvace.sk
- ✓ Documentary film "Together We can Save the Lesser Spotted Eagle"

All promotional and informational materials are unified slogan "Together We can Save the Lesser Spotted Eagle". This slogan reflects a unique partnership that Raptor Protection of Slovakia in the project created with energy companies – Stredoslovenská energetika, a.s., Stredoslovenská energetika – Distribúcia, a.s. a Východoslovenská energetika Holding, a.s. The slogan has potential as a motivation in a broader sense: it recognizes/includes also owners and users of land or other entities that carry out activities respecting ecological requirements of the Lesser Spotted Eagle.

ENVIRONMENTAL EDUCATION

- ✓ 265 environmental education events
- ✓ 7,169 participants

Educational and environmental education activities for primary and secondary schools support the synergy effect of all project activities aimed at increasing the overall public awareness of the way of life of the Lesser Spotted Eagle and ways for its protection. The form and content of lectures and field excursions were differentiated in consideration of the age of children and students. The lectures were supplemented where necessary, with role-playing simulating various aspects of the eagle or other raptor's life.

MEETINGS AND COMMUNICATION WITH STAKEHOLDERS

- ✓ 106 participants took part in the 7 regional stakeholders meetings aimed at promotion of proper habitat management for the Lesser Spotted Eagle and informing on available incentives
- ✓ 204 subjects participated in administrative proceedings for the establishment of the protection zones
- ✓ 64 municipalities in the Laborecka vrchovina Uplands SPA were directly addressed in connection with the installation of console barriers on pilons of 22 kV power lines
- ✓ 44 staff members of district offices and Slovak Environmental Inspection took part in training on establishment of protection zones

Stakeholders meetings were attended by representatives of the State Nature Conservancy, state administration offices, the Slovak Environmental Inspection, State Forests, private owners and users of agricultural and forest land, and hunting associations. Stakeholders were informed of the ecological requirements of the Lesser Spotted Eagle and appropriate management of its breeding and feeding habitats and related incentive measures.

Počas návštavy Záchrannej stanice v Zázriave sa deti veľa dozviedia o osudech zvieracích pacientov.
During the visiting the Rescue Station in Zázriava, children learn a lot about the fate of animal patients.

Experti odovzdávajú svoje cenné skúsenosti deťom. Z malých poslucháčov možno vyrastie ornitológov.
Experts pass their valuable experience down to children. The little listeners may grow up to be ornithologists.

Pracovnícky stretnutí sa zúčastnili lesníci, poľnohospodári, zástupcovia obcí, pracovníci Okresných úradov, SIZP, ŠOP SR a iní.

Foresters, farmers, municipal representatives and staff from District Offices, Slovak Environmental Inspection, the State Nature Conservancy and other stakeholders took part in workshops.

Predpokladom poskytnutia dôležitých informácií o manažmente biotopov záujmovým skupinám je dôverné poznanie ekologických nárokov orla krikľavého.

A prerequisite of providing important information on habitat management to interested parties is intimate knowledge of the ecological requirements of the Lesser Spotted Eagle.

Zástupcovia pridružených príjemcov projektu a MŽP SR na premiére filmu „Spoločne chránime orla krikľavého“.

Representatives of the project associated beneficiaries and the Ministry of the Environment at the premiere of the film "We Can Save the Lesser Spotted Eagle Together".

Monitorovacia misia Európskej komisie navštívila Záchrannú stanicu a Ekocentrum v Zázrivej.

The monitoring mission of the European Commission visited the Rescue Station and Ecocentre in Zázrivá.

KOORDINUJÚCÍ PRÍJEMCA PROJEKTU

Ochrana dravcov na Slovensku (RPS) je mimovládna nezisková organizácia, ktoré sa zaobráva výskumom a ochranou dravých vtákov na Slovensku. Jej členovia od roku 1974 implementovali rôzne programy a projekty na ochranu ohrozených druhov a ich biotopov. RPS prispieva k ekologizácii elektrických vedení, environmentálnemu vzdelávaniu a znižovaniu vtácej kriminality.

PROJECT COORDINATING BENEFICIARY

Raptor Protection of Slovakia (RPS) is a non-profit non-governmental organization which is concerned with research and conservation of birds of prey in Slovakia. Its members have been involved in implementing monitoring programmes and conservation projects for the endangered species and their habitats since 1974. RPS contributes to greening of power lines, environmental education, and participates in addressing bird crime.

Monitorovacia misia Európskej komisie navštívila Záchrannú stanicu a Ekocentrum v Zázrivej.

The monitoring mission of the European Commission visited the Rescue Station and Ecocentre in Zázrivá.

PRIDRUŽENÍ PRÍJEMCIA PROJEKTU

Stredoslovenská energetika, a. s. (SSE) je slovenská energetická spoločnosť pôsobiaca na Strednom Slovensku. Rešpektovanie a ochrana životného prostredia patrí medzi najcennnejšie oblasti v rámci činnosti SSE. Prevencia pred možnými negatívnymi vplyvmi činností SSE na prírodu je súčasťou jej dlhodobej stratégie.

Stredoslovenská energetika – Distribúcia, a. s. (SSE - D) je slovenská energetická spoločnosť pôsobiaca na Strednom Slovensku. Jej hlavnou úlohou je distribúcia elektrickej energie koncovým zákazníkom a starostlivosť o distribučnú sieť.

Východoslovenská energetika Holding a.s. (VSE Holding) je slovenská energetická spoločnosť pôsobiaca na Východnom Slovensku. Riadi svoje dcérské spoločnosti, ktoré sa venujú distribúcii elektriny (Východoslovenská distribučná, a.s.) a dodávke elektriny (Východoslovenská energetika a.s.) na území Východného Slovenska. V oblasti ochrany životného prostredia realizuje množstvo akcií, s cieľom minimalizovať dopad elektrickej infraštruktúry na životné prostredie.

SPOLUFINACOVATEĽ PROJEKU

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky je ústredný organ štátnej správy pre životné prostredie. Od roku 2007 implementuje Mechanizmus čerpania finančných prostriedkov na spolufinancovanie projektov LIFE+ zo štátneho rozpočtu. Prostredníctvom tohto finančného mechanizmu spolufinancuje projekt Ochrana orla krikľavého na Slovensku.

PROJECT ASSOCIATED BENEFICIARIES

Stredoslovenská energetika, a. s. (SSE) is a Slovakian power utility operating in Central Slovakia. Respect for and preservation of the environment rank highly among the non-commercial activities pursued by SSE. Prevention of potential negative effects from SSE operations on the natural environment is an integral part of the company's long-term strategy.

Stredoslovenská energetika - Distribúcia, a. s. (SSE - D) is a Slovakian power distribution utility operating in Central Slovakia. Its principal activity involves distribution of electrical power to end-user customers, and maintenance of the power distribution network.

Východoslovenská energetika Holding a.s. (VSE Holding) is a Slovakian power utility operating in Eastern Slovakia. It controls two subsidiary companies working with power distribution (Východoslovenská distribučná, a.s.) and electricity supplies (Východoslovenská energetika a.s.) in the area of Eastern Slovakia. The company carries out many activities in the field of environmental protection with the aim of minimizing the impact of power infrastructure on the environment.

PROJECT CO-FINANCER

Ministry of Environment of the Slovak Republic is the central executive body responsible for the environment. Since 2007 it has managed the Financial Mechanism for Co-financing the LIFE Projects from the state budget. It acts as co-financer in the project Conservation of Aquila pomarina in Slovakia.

Zástupcovia Európskej komisie a Stredoslovenskej energetiky, a.s. počas monitorovacej misie v CHVÚ Horná Orava.

Representatives of the European Commission and Stredoslovenská energetika, a.s. on monitoring mission at Horná Orava SPA.

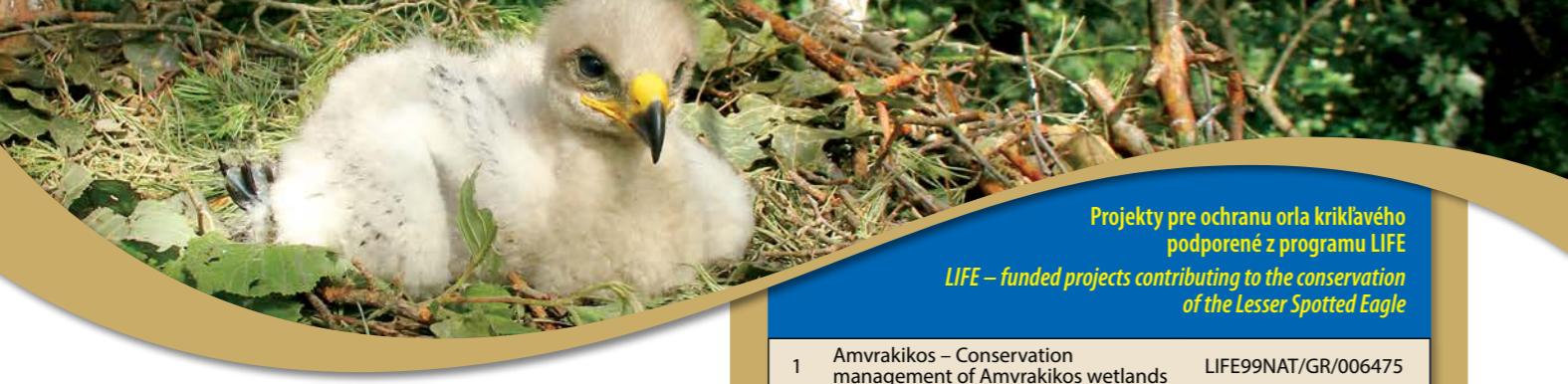
Európska komisia prostredníctvom externého monitorovacieho tímu kontrolovala realizáciu projektu počas pravidelných monitorovacích misí.

The European Commission through its external monitoring team checked the implementation of the project during regular monitoring missions.

Poskytnutie adegvátnej starostlivosti zranenému orlu krikľavému je dôležitým predpokladom pre jeho úspešné vyliečenie a návrat do prírody.

The provision of adequate care to an injured Lesser Spotted Eagle is an important basis for its successful rehabilitation and return to nature.

ČO JE LIFE PROGRAM?

LIFE je skratka pre Program LIFE, ktorý je finančným nástrojom Európskej únie pre životné prostredie. Všeobecným cieľom programu je prispieť k príprave, implementácii a aktualizácii environmentálnej politiky a legislatívy EÚ prostredníctvom spolufinancovania environmentálnych projektov s pridanou európskou hodnotou. Od roku 1992 bolo cez program LIFE spolufinancovaných 4 171 projektov sumou cca 3,4 mld €.

■ KOĽKO PROJEKTOV PODPORENÝCH Z PROGRAMU LIFE PRISPELO K OCHRANE ORLA KRIKŁAVÉHO?

Od roku 1992 bolo prostredníctvom finančného nástroja LIFE – Príroda, podporených 21 projektov, ktoré prispeli k ochrane orla kriklavého. Tieto projekty sa realizovali v deviatich členských krajinách Európskej únie: Bulharsko, Estónsko, Grécko, Litva, Lotyšsko, Nemecko, Poľsko, Rumunsko a Slovensko.

■ WHAT IS THE LIFE PROGRAMME?

LIFE is an acronym used for reference to the LIFE Programme, which is the EU's funding instrument for the environment. The general objective of LIFE is to contribute to the development, implementation and updating of EU environmental policy and legislation by co-financing environmental projects with European added value. Since 1992 LIFE has co-financed some 4 171 projects, contributing approximately 3.4 billion euros to the protection of the environment and climate.

■ HOW MANY PROJECTS SUPPORTED FROM LIFE PROGRAMME HAVE CONTRIBUTED TO THE CONSERVATION OF THE LESSER SPOTTED EAGLE?

Since 1992 till 2015, 21 projects supported through the LIFE – Nature financial instrument have contributed to the conservation of the Lesser Spotted Eagle. These have been implemented in nine member states of the European Union: Bulgaria, Estonia, Germany, Greece, Latvia, Lithuania, Poland, Romania and Slovakia.

Projekty pre ochranu orla krikľavého podporene z programu LIFE LIFE – funded projects contributing to the conservation of the Lesser Spotted Eagle

1	Amvrakikos – Conservation management of Amvrakikos wetlands	LIFE99NAT/GR/006475
2	Teici – Measures to ensure the nature conservation management of Teici Area	LIFE00NAT/LV/007127
3	EAGLELIFE – Arrangement of spotted eagles and black stork conservation in Estonia	LIFE04NAT/EE/000072
4	Meadows – Restoration of Latvian floodplains for EU priority species and habitats	LIFE04/NAT/LV/000198
5	NELEAP – Protection of Emys orbicularis and amphibians in the north European lowlands	LIFE05 NAT/LT/000094
6	IHM-VESTIENA – The improvement of habitats management in Natura 2000 site – Vestiena	LIFE06 NAT/LV/000196
7	LIFEAQUILA – Restoring populations of Lesser Spotted Eagle at chosen areas of Natura 2000	LIFE08 NAT/PL/000510
8	CAPR – Conservation of <i>Aquila pomarina</i> in Romania	LIFE08/NAT/RO/000501
9	Eagles in the forest – Conservation of the Lesser Spotted Eagle (<i>Aquila pomarina</i>) in Lithuanian Forests	LIFE09 NAT/LT/000235
10	Renaturyzacja – Restoration of hydrological system in the Middle basin of Biebrza Valley Phase I.	LIFE09 NAT/PL/000258
11	APOMARINA_SK – Conservation of <i>Aquila pomarina</i> in Slovakia	LIFE09 NAT/SK/000396
12	Schreidler Schorfheide – Improvement of the breeding and feeding habitats for the Lesser Spotted Eagle (<i>Aquila pomarina</i>), as well as for the Corn Crake (<i>Crex crex</i>) and the Aquatic Warbler (<i>Acrocephalus paludicola</i>) in the SPA "Schorfheide-Chorin"	LIFE10 NAT/DE/000012
13	ActiveKPN – Protection of natural resources of Kampinos Forest – Natura 2000 Site, through the renaturalisation of bought-up land	LIFE10 NAT/PL/000655
14	LIFE for Eagles Forests – Preserve Key Forest Habitats of the Lesser Spotted Eagle (<i>Aquila pomarina</i>) in Bulgaria	LIFE12 NAT/BG/001218
15	LIFE HAPPYRIVER – Restoring the integrity of freshwater habitats in Alam-Pedja Natura 2000 area – bringing the River Laeva back to life	LIFE12 NAT/EE/000871
16	LIFE/BESKIDY "PL" – "Protection of non-forest habitats in the Beskid Landscape Parks"	LIFE12 NAT/PL/000081
17	LIFE KAMPINOS WETLANDS PL – Wetlands conservation and restoration in "Puszcza Kampinoska" Natura 2000 site	LIFE12 NAT/PL/000084
18	LIFE AQPOM – Conservation arrangements for Lesser Spotted Eagle in Latvia	LIFE13 NAT/LV/001078
19	Renaturyzacja II_LIFE_PL – Restoration of hydrological system in the Middle Basin of the Biebrza Valley Phase II	LIFE13 NAT/PL/000050
20	LIFEZONE – Conservation of nest zone protected birds in the selected Natura 2000 sites in Lubelszczyzna region	LIFE13 NAT/PL/000060
21	LIFE ENERGY – Energy in the land – power lines and conservation of priority bird species in Natura 2000 sites	LIFE13 NAT/SK/001272

ČO JE NATURA 2000?

Natura 2000 je ekologická sústava chránených území v Európskej únii. Má zabezpečiť ochranu najcennejších ohrozených prírodných biotopov a druhov rastlín a živočíchov v celej EÚ. Natura 2000 je tvorená osobitne chránenými územiami (v národnej legislative chránené vtácie územia), ktoré sa vyhlasujú na ochranu vtákov a osobitnými územiami ochrany pre ochranu prírodných biotopov a druhov rastlín a živočíchov (v národnej legislative územia európskeho významu – pred vyhlásením, po vyhlásení je územie zaradené v príslušnej národnej kategórii chránených území).

■ WHAT IS NATURA 2000?

Natura 2000 is an ecological network of protected areas in the territory of the European Union. This network is aimed at protection of the most valuable and seriously threatened natural habitats and species across the EU. Accordingly, the Natura 2000 network is composed of Special Protection Areas (SPAs) for birds and Special Areas of Conservation (SACs) designated for other species and for habitats.

Projekt LIFE09NAT/SK/000396 „Ochrana orla krikľavého na Slovensku“

Správa pre verejnosť

Project LIFE09NAT/SK/000396 „Conservation of *Aquila pomarina* in Slovakia“

Layman's Report

Zostavili/Compiled by:

Zuzana Guziová, Boris Maderič

Preklad/Translated by:

Andrew Billingham

Autori fotografií/Photos:

Štefan Danko, Miroslav Dravecký, Zuzana Guziová, Ervín Hapl, Ján Holma, Ervín Hrtan, Dušan Karaska, Ján Kicko, Květa Kicková, Miroslav Lehocký, Miroslav Madera, Boris Maderič, Oldřich Suchánek.

Grafický návrh/Graphic design:

Ján Svetlík, www.dudok.sk

Tlač/Printed by:

Daniela Stanislavová – DANSTA

Vydala/ Published by:

Ochrana dravcov na Slovensku/ Raptor Protection of Slovakia
Bratislava © 2015

Správa pre verejnosť o projekte LIFE09NAT/SK/000396 „Ochrana orla krikľavého na Slovensku“ bola vyrobená s finančnou podporou Európskej únie prostredníctvom jej finančného nástroja pre životné prostredie LIFE a Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky.

The Layman's Report on the Project LIFE09NAT/SK/000396 „Conservation of *Aquila pomarina* in Slovakia“ was produced with financial support from LIFE, the EU's financial instrument for the environment, and the Ministry of Environment of the Slovak Republic.